

אשכולות

הציון השבועי של תלמידי ישיבת כרם ביבנה

השבטים והמטות

ראש הישיבה, הרב אהרן פרידמן שליט"א

פרשת מטות-מסעי

גליון 469 | ב' במנחם אב תשע"ח
(שנה שתיים-עשרה)

19:27 כניסת שבת
20:31 צאת שבת
08:25 סזוק"ש מג"א

לפי סוג

לרב אפרים רובינשטיין

לרגל הולדת הנכד

לרב בנימין בארי

לרגל בר המצוה של הנכד

לאלירים בוהרון

לרגל ארוסיו

תנחומים

לרב שלמה פרידמן

בפטירת אביו ר' יעקב ז"ל

קוד באתר: 8113

העלון יוצא לאור ע"י

ישיבת כרם ביבנה

www.KBY.org.il

לתגובות ולהארות:

eshckolot@gmail.com

מערכת אשכולות

איתיאל סופר

יעקב אביעד דוא"ל, יאיר משה אטינגר

שבטי ישראל מכונים במקומות רבים במקרא בשם 'מטות', ופרשה שלמה [פרשתנו] קרויה בשם 'מטות'. יש מקום, אפוא להבין מהי משמעותו של הכינוי 'מטה' לשבטי ישראל. ננסה בדברינו להציע ביאור על דרך הפשט ונחפש גם את המסר העולה מתוכם לחייו של עם ישראל.

כאמור 'מטה' הוא מילה נרדפת ל'שבט'. לכשנבחון בפסוקים רבים בתנ"ך נמצא כי 'שבט' הוא ענף של עץ. לדוגמה: בספר שמואל ב' (כג, כא) מסופר על גבורתו של בניהו בן יהוידע:

והוא הפך את איש מצרי אשר איש מראה וביד המצרי חנית וירד אליו בשבט ויגול את החנית מיד המצרי ויברגהו בחניתו.

ובתרגום יונתן מתרגם 'שבט' - חוטרא. השבט שהיה ביד בניהו לא היה חזק מספיק כדי להרוג בו את המצרי ואפשר שהיה זה ענף צעיר שניתן להכות בו כדוגמת שוט, אך לא להרוג בו. ה'שבט' כענף צעיר הדומה לשוט מצוי גם בספר משלי (כו, ג) שם נאמר: שוט לסוס מתגן לחמור ושבט לגו פסילים. 'שבטי ישראל' הם למעשה 'ענפי ישראל'. כך בשם 'שבט' טמונה הידיעה כי זהו רק ענף אחד מן הגזע הגדול הקרוי ישראל.

נראה כי ה'שבט' - הענף הצעיר והרך הופך בסופו של דבר ל'מטה' שהוא בוגר וחזק מן השבט. המטה הוא סמל לחשיבות והוא מצוי ביד האנשים החשובים ואילו השבט משמש ביד המושל להכות בו כבשוט את המורדים. וכך נאמר ביחזקאל פרק יט, י-יא

(י) אפוא כגפן בדרמך על מים שתולה פריה וענפה היתה ממים רבים: (יא) ויהי לה מטות עץ אל שבטי משלים ונתגבה קומתו על בין עבתיים וירא נבנהו ברב דליתיו:

ייתכן, כי זוהי גם כוונת הפסוק בתהלים (כג, ד):

גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי שבט וימשענתך המה ינחמני:

המשורר רואה את הקב"ה כמלך גדול שבידו שבט להכות את הרשעים, ומשענתו היא 'מטה' המבטא גדולה וחשיבות, עליו יכול ההולך בגיא הצלמוות לסמוך.

נמצאנו אומרים, כי ה'שבטים' הם הענפים הצעירים שיצאו מגזעו של ישראל סבא, שהפכו למטות בעלי גדולה וחשיבות עצמאית.

מעתה, יכולים אנו לפנות אל פרשתנו: ראשי השבטים הם ראשי המטות המחזיקים בידיהם את המטה ובו הכח והממשלה להנהיג את קהלם. ראשי המטות אחראים על הובלת בני שבטם למלחמות, על חלוקת הנחלות בארץ ישראל וגם על עבודת ה' הפרטית של כל אחד ואחד מבני השבט - 'איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה וגו'.

ולקח גדול יש למחזיקי המטות ללמוד מן המנהיג הראשון של עם ישראל - משה רבינו. בשעה שהקב"ה ביקש להטיל על כתפיו של משה את הנהגת ישראל ואת הובלת הגאולה ממצרים, הוא סירב. טענתו היתה: והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא נראה אליך ה' (שמות ד, א). בו ברגע הקב"ה מצוה על משה להשליך מידי את המטה:

ויאמר אליו ה' מזה מה זה בידך ויאמר מטה: ויאמר השליכהו ארצה וישליכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו:

המנהיג חייב להאמין בקהלו ובעדתו, אמון מלא. מנהיג שיאמין בעמו ימצא שגם העם מאמינים בשליחותו ובכוחו לבצעה. על המנהיג להאמין בכל העם עד לאחרון שבהם ועל כן הצטוו משה לתפוס את הנחש בזנבו [הרומז לדלת העם] ולהפכו שוב למטה:

ויאמר ה' אל משה שלח ידך ואחז בזנבו וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו:

בידם של כל לומדי התורה בישראל ישנם 'מטות' - תפקיד של הנהגה בעם ישראל. אל לנו לשמוט מידינו את המטה בשל חוסר אמונה בכוחו של העם או בכוחנו שלנו לפעול להקראת שמו של הקב"ה בכל מקום ואתר. שלוחיו של מקום אנחנו ושבטו ומשענתו מלווים אותנו בכל מקום שבו אנו נמצאים.

* השאלה

הקיף בעל השדות החיצוניות את שדותיו כנגד רה"ר משלוש רוחות - אינו יכול לחייב את האמצעי לשלם. אבל אם עמד הניקף וגדר את הגדר הרביעית - מגלגלים עליו את הכל, ודייקה שם הגמרא (ד ע"ב), שאם המקיף גדר גם את הגדר הרביעית - הניקף פטור, ומכאן ראייה ש"זה נהנה וזה לא חסר" פטור. ודחתה הגמרא, ששם הניקף יכול היה לטעון שהוא אינו צריך את ההיקף של גדר חזקה כזו, אלא די היה לו בגדר זולה ופשוטה יותר.

בשאלת "זה נהנה וזה לא חסר" נפסק להלכה שפטור (עי' רמב"ם גזילה ג, ט; שו"ע ח"מ סג, ג), ועל כן אדם שאינו מפסיד לא יוכל לתבוע את חברו שנהנה.

ויש להבין, שהרי ראינו במשנה לגבי בניית כותל בחצר (ב"ב פ"א מ"ד) שאם שמעון סמך כותל אחר כנגד כותל ראובן - מגלגלים עליו את הכל. ומדוע, הרי הוי "זה נהנה וזה לא חסר", שכן ראובן לא הפסיד מאומה בכך ששמעון נהנה?

שיטת התוס'

התוס' בב"ק (כ ע"ב, ד"ה טעמא) שאלו שאלה דומה. כאמור, הגמ' שם ביקשה להוכיח ש"זה נהנה וזה לא חסר" פטור, מדיוק בדברי המשנה שאם הניקף גדר את הרביעית מגלגלים עליו הכל - דמשמע שאם המקיף גדר את הרביעית, הניקף פטור. ולכאורה תמוה, שגם אם הניקף גדר הרביעית - יש לפוטרו דהוי "זה נהנה וזה לא חסר"?

התוס' תירצו שיש לחלק: "וי"ל, שאני עמד ניקף דגלי אדעתיה דניחא ליה בהוצאה ולא דמי לדר בחצר חברו דלא גלי אדעתיה אלא בחנם". ביאור דבריהם: כאשר הניקף בנה את הגדר הרביעית, וודאי גילה דעתו שנוח לו בהוצאותיו של המקיף, ולכן חייב לשלם. אבל כשאדם גר בחצר חברו שלא מדעתו - אין לנו הוכחה גמורה שהיה מוכן לשלם על המגורים בחצר חברו, אלא זו רק אומדנא שלנו, כלשון הגמרא "גברא עביד למיגר" - עשוי לשכור. רק בכה"ג קיי"ל "זה נהנה וזה לא חסר" פטור.

וכך גם יש לבאר את דברי המשנה לגבי מי שסמך כותל אחר לכותל של חברו, שהדין שמגלגלים עליו את התשלום, משום ששם גילה דעתו שוודאי נוח לו בבנייה של חברו, ודמי לניקף שגדר את הרביעית.

שיטת מהרש"ל

מהרש"ל בספרו ים של שלמה (ב"ק פ"ב אות טז, ד"ה ותימא) תמה על דברי התוס', מאי נפקא מינה אם גילה דעתו בצורה ודאית שנוח לו בהוצאות, הרי סו"ס "זה נהנה וזה לא חסר" פטור דכופין על מידת סדום. והוסיף, שהתוס' בעצמם הביאו תירוץ נוסף לגבי המשנה שסמך לו כותל - דהתם חסר, משום שגרם לחברו להגביה הכותל מעל ד' אמות. ודייק היש"ש, שהתוס' הביאו תירוץ נוסף כי הבינו שהתירוץ הראשון קשה כנ"ל, משום שעדיין יש בזה דין של זה נהנה וזה לא חסר.

ואפשר לתת טעם בדברי התוס'. התוס' תירצו "דגלי אדעתיה דניחא ליה בהוצאה" - אפשר לקרוא את האות ב' במילה "בהוצאה" בשוא, ואפשר לקרוא אותה בפתח - בהוצאה, והמשמעות היא כה"א הידיעה. כלומר, התוס' התכוונו שבכך שסמך כותל סמוך לחברו גילה דעתו שהכל היה מתוכנן מראש והוא פעל בצורה טקטית כדי 'לבנות' על הכסף של חברו

בבניין מגורים ישנה חצר משותפת לכלל הדיירים. ראובן שגר בקומת הקרקע ביקש מכל הדיירים את אישורם להוסיף שטח לדירתו. בשעה שניגש לבנות את התוספת, שאל ראובן את שמעון שגר מעליו אם הוא מעוניין הוא להשתתף איתו בחלק מהוצאות התוספת, כלומר במה שמועיל גם עבורו - שהרי שאם ביום מן הימים יחפוץ שמעון להרחיב את דירתו, יוכל להשתמש בגג של ראובן כרצפה, ולשם כך צריך להעמיק היסודות של תוספת הבנייה כדי שיוכלו להחזיק משקל של קומה נוספת, וכמו כן צריך להוסיף יציקת בטון ע"מ שרצפת העליון תחזיק, ועוד תוספות שמייקרים את הבנייה.

שמעון השיב שאינו מעוניין להשתתף בהוצאות, ואעפ"כ החליט ראובן להשקיע מכספו ולבנות, באופציה שתאפשר לדייר העליון לבנות מעליו למקרה שיתחרט. באמת לאחר מספר שנים התחרט שמעון ופנה לראובן באומרו שברצונו לבנות קומה נוספת, והם סיכמו ביניהם שלאחר ששמעון יסיים את הבנייה, ישתתף עם ראובן בהוצאות, שהרי הוא משתמש במה שהוציא עבורו.

באופן פתאומי, החליט שמעון למכור את דירתו לאדם אחר, לוי, עוד לפני שביצע את תוספת הבנייה. לוי מימש את האופציה להרחיב את דירתו, ולאחר שסיים לבנות דרש ממנו ראובן שישלם לו, כפי שסיכם עם המוכר במקרה של הרחבה. הקונה השיב, שהוא פטור מלשלם משום ששילם לשמעון יותר משווי הדירה בגלל האופציה להרחיב את הדירה. כשהלך ראובן ותבע מהמוכר (שמעון), טען אף הוא שאינו צריך לשלם משום שבסופו של דבר לא הוא שהרחיב את הדירה, ובנוסף הוא טוען שלא הייתה כל תוספת מחיר מיוחדת בקניית הדירה ע"י לוי, ולכן על לוי לשלם לראובן.

ברור ופשוט שראובן צריך לקבל את הוצאותיו עבור הדייר העליון. השאלה היא, מי צריך לשלם לו - המוכר או הקונה?

בדין זה נהנה וזה לא חסר

המשנה במסכת בבא בתרא (פ"א מ"ד) אומרת שאם אדם בנה כותל גבוה בין חצרו לבין חצר חברו - אין השני צריך להשתתף בהוצאות שבנה שכנו מעבר לארבע אמות, אבל אם השני בנה במקביל לכותל חברו כותל נוסף, בכך גילה דעתו שהוא מעוניין 'לסגור' בין בין הכתלים ע"י תקרה, ומגלגלים עליו השתתפות בכל גובה הכותל שבנה חברו.

הגמרא בבא קמא (כ ע"א) דנה, האם אדם שגר בחצר חברו שלא מדעתו צריך לשלם לו או לא, וביררה הגמרא באיזה מקרה מדובר. אם בחצר שמיועדת להשכרה והדייר שפלש שם עשוי היה לשכור דירה - הוי "זה נהנה וזה חסר" ופשוט שחייב. ואם מדובר במקרה של חצר שאינה מיועדת להשכרה ואדם שאינו עשוי לשכור (שיכול היה גם לישון בחוץ) - הוי "זה לא נהנה וזה לא חסר" ופשוט שפטור. למסקנה מדובר בחצר שאינה עומדת להשכרה ובאדם שעשוי לשכור - מחד יש לפוטרו כי בעל החצר לא חסר, ומאידך יש מקום לחייבו שכן נהנה.

אחת הראיות לשאלה זו הובאה מדברי המשנה במסכת בבא בתרא (פ"א מ"ג), לגבי חצר של אחד שהייתה באמצע חצרות של אדם אחר, שאם

(תרתי משמע) ביום מן הימים. ולכן לא ניתן לומר שגביית הכסף מאותו אדם היא בגדר "מידת סדום".

מכל מקום, מהרש"ל לא הבין כך, ולא קיבל את סברת התוס'. אם כן יש לשוב ולשאול לפי שיטתו, כיצד יתבאר הסוגיות של 'סמך לו כותל' ועמד ניקף והקיף את הרביעית', שם נראה שזה הנהנה וזה לא חסר חייב.

גילוי דעת

ניתן לבאר זאת ע"פ דברי הרמב"ם בהלכות שכנים (ג, ד-ה) שהוסיף פרט שמשנה את כל התמונה. הרמב"ם כתב שהגדר שמדובר עליה זוהי **גדר שבין הניקף למקיף**, וכתב שאם הניקף הוסיף כותל רביעי - הדין הוא שחייב, ובלבד שהכתלים שהקיפו המקיף משלוש רוחותיו נבנו על החצר של שניהם. אבל אם נבנו בשטח של המקיף - הניקף פטור. ותמה על כך הראב"ד בלשונו: "זה המשפט מעוקל" - מה ההיגיון שאם המקיף בונה על חשבון השטח שלו לא יקבל את הוצאותיו, ואילו כשבונה על השטח המשותף מקבל את הוצאותיו?¹

ובקצות החושן (סימן קנח סק"ה) יישב את שיטת הרמב"ם ע"פ ביאורם של המגיד משנה והנימוקי יוסף: כשהמקיף בנה את הכותל על החצר המשותפת על חשבונו - גילה דעתו שכוונתו היא שברגע שיתרצה הניקף בהקפה בכל צורה שהיא, מאותו רגע יזכה במחצית מהכותל. יתרה מכך,

¹ והראב"ד דחה את החילוק, שאם בונה המקיף בשטח שלו לניקף - אין רשות להשתמש בכותל, שמא ייפול הכותל ויטען הניקף לחלקו בשטח והאבנים, שכן אפשר לתת לו להשתמש בכותל ולכתוב חוזה שאם ייפול הכותל השטח והאבנים יהיו של המקיף. כלומר, זו בעיה טכנית ויש לה פתרון.

אם הניקף ירצה - יוכל לחייב את המקיף לשלם לו על הבנייה בחצרו כדין שותפים.

מעתה, מבאר הקצות, כאשר מתחילה היתה דעתו שהשני יוכל להיות שותף בחצר - אין לך "זה חסר" גדול מזה, שכן הוא היה הבעלים של כל הכותל ונתן לשני את האופציה לזכות בחצי השני. הוא הדין והוא הטעם בסמך לו כותל אחר: מדובר שהכותל הראשון בנוי על השטח של שני הצדדים, וכשהשני מגלה דעתו שנוח לו בכותל הראשון - הרי הוא מממש את כוונתו הראשונה של בונה הכותל והופך לשותף, ושפיר הוי "זה הנהנה וזה חסר".

למעשה

לגבי תוספת הבנייה בנידון דידן, לפי שיטת הקצות בביאור הרמב"ם: היות וראובן, הדייר התחתון, בנה בחצר משותפת והסכימו לו השכנים - מאותו רגע ששמעון, הדייר העליון, נתן את הסכמתו והביע את רצונו לבנות על סמך יסודותיו ותקרתו של ראובן, מיד נעשה שותף להוצאות הבנייה, ומתחייב לשלם. לכן יכול ראובן לתבוע את שמעון המוכר ולא את לוי הקונה.

אמנם אם לא היו מגיעים ראובן ושמעון להסכמה על בנייה - לא היה מקום לתבוע שמעון, שכן לא קנה כלום מעולם, וממילא במקרה כזה טענתו של לוי הדייר החדש ששילם לשמעון גם 'על הזכות לבנות' היא עורבא פרח ואין בה ממש, שהרי המוכר לא יכול היה למכור לו זכויות שאין לו (ואם אכן שמעון דרש תשלום נוסף על כך, עשה שלא כדין). ולכן יכול ראובן בכה"ג לפרוע את הוצאותיו מלוי.

פתח באסכתא

על מחלוקת סמויות בין רש"י לתוס' - חלק ב' | סוכה לג ע"ב

ר' תמיר רוצ'ס

רק בדברי התרצן יתחדש לנו מה שלא ידענו עד השתא - דגם למ"ד צריך אגד, הכל תלוי בשעת כניסת יו"ט וכדברי רש"י בד"ה "ה"ג לעולם בתר דאגדיה - **אין אגודתו** קריאת שם להיות חל עליו שם לולב פסול לדחות... **עד שיקדש עליו היום**...".

זה מה שחידש התרצן למקשן באומרו אגד הזמנה בעלמא. למרות שלא צריך לגרוס כגירסא שדחה התוס', ואף רש"י פותח במילים ה"ג, ונראה בעליל שהתכוון לשלול אותה גירסא; **אך לא מטעמיה דהתוס'**, אלא דפשוט הוא דמירייר הכא למ"ד צריך אגד כבר בדברי המקשן, וא"כ כשהתרצן מחדש לו שאגד הזמנה בעלמא - היינו למ"ד צריך אגד! ומשמעות הדברים דאע"פ שאגד מעכב במצוה, מ"מ לא הוא שעת המבחן לעניין דיחוי. וזהו שלא פירש"י דאגד הזמנה בעלמא היינו לולב א"צ אגד, דאדרבא קאי למ"ד צריך אגד. וכן א"ש מה שהתרצן נקט לשון 'הזמנה בעלמא', ולא תירץ לולב א"צ אגד.

אמנם התוס' דחו גירסא זו מטעם אחר, וביאר מהר"ם דס"ל לתוס' דנקטינן כתירוץ בתרא (אב"א) בסוגיא דלעיל בדף לג ע"א, דאי לולב צריך אגד - לכ"ע ילפינן לולב מסוכה. ועפ"ז **מגיה מהר"ם** בסוף דברי התוס' דבמקום אי ילפינן וכו' צ"ל דילפינן לולב מסוכה. כלומר לא יתכן שתירוץ הגמ' קאי למ"ד לולב צריך אגד, דא"כ בוודאי לכ"ע ילפינן לולב מסוכה והוי פסול מדין תולמ"ה, ואיך שנה התנא על זה אם מיעטן **אחרי שאגד** כשר?

סיכום ביניים: עלתה בידינו נקודת מחלוקתם הסמויה של רש"י ותוס' בדף לג ע"א - מהי נקודת המבחן לעניין דיחוי (הרגע בו נדון האם ההדס ראוי למצוה או דחוי) למ"ד לולב צריך אגד - שעת האגד בעיו"ט (רש"י), או כניסת יו"ט (תוס', כנק' המבחן למ"ד א"צ אגד). וא"כ נותר לנו לברר איך זה משפיע על הבנת דף ל"ג ע"ב.

רש"י (לג ע"ב, בד"ה אלא לבתר דאגדן) כותב שבהנחה שהתנא ששנה "אם מיעטן כשר" מירייר שמיעטן לאחר שאגד, אזי החידוש שבא להשמיענו הוא דאין כאן תולמ"ה כיוון **דלא ילפינן לולב מסוכה**. והקשנו מדוע לא כתב רש"י שאתא להשמיענו דאין תולמ"ה **משום דלולב א"צ אגד?**

אלא נראה דרש"י ס"ל דא"כ הגמ' הייתה דנה האם מיעטן קודם או אחר **יו"ט**, ולא מתמקדת באגד. מזה שהגמ' נקטה בשאלותיה האם המיעוט נעשה קודם או אחר **האגד**, ע"כ דהאגד הוא הקובע את הדיחוי, וממילא צ"ל דאגד קיימינן השתא למ"ד צריך אגד! לכך פירש"י דמה שאין כאן תולמ"ה, על אף שצריך אגד ושייכא עשייה גבי לולב, הוא משום דלא ילפינן לולב מסוכה.

וכן בהמשך דבריו בא"ד כותב "מיהו משום דיחוי הוה לן למיפסליה, שהרי נקרא עליו שם הושענא פסולה **בשעת אגדתו**", ובשלב זה עדיין רש"י אוחו שלמ"ד צריך אגד, האגד הוא זמן המבחן המשמעותי לעניין הדיחוי.

¹ ונדמה שזה הביאו לרש"י לפרש כן גם בע"א, דלמ"ד צריך אגד, הכל תלוי באגד.

ואם באנו לערוך יתרונות שיטת רש"י למול יתרונות שיטת התוס', הרי שנמצא את רש"י מעדיף להיצמד לפשט הפשוט יותר בגמ', וכדיארנו להגמ' עוסקת בשאלה אם מיעטן אחר שאגד ומשמע בפשטות קודם שנכנס היו"ט. בעוד שתוס' נאלצים להידחק ולהסביר דלבתר דלאגדיה היינו נמי אחר שנכנס יו"ט.

לעומת זאת יתרון התוס' בהיותו מקיף ומתאים לכל הדעות בעמ' הקודם - כולל הדעה לפיה אי לולב צריך אגד, לכ"ע ילפינן מסוכה. ואילו לרש"י הסוגיא בעמוד ב' לא ס"ל כמסקנא דהסוגיא בעמוד א'.

לסיכום: הקושיות היסודיות בסוגיות בדף לג הן בע"א והן בע"ב הביאו אותנו להעמיק בדברי רש"י ותוס' ולגלות שתי מחלוקות סמויות ביניהם. בע"א מהי שעת מבחן הדיחוי למ"ד צריך אגד, ובע"ב (ולפמ"ש בהע' 2, הא בהא תליא) מה כוונת המקשן בהצעתו 'אלא לבתר דלאגדיה', וממילא ג"כ מה מהות התירוץ 'אגד הזמנה בעלמא'.

למדנו להבחין ב'דיבור המתחיל' של הפרשן וראינו איך אותה קושיא תתפרש אחרת ועשויה לקבל תירוץ שונה לחלוטין כשהיא תשאל על שלבים שונים בסוגיא. ראינו איך גירסא זהה בגמ' תפרד והייתה לשני פירושים.

זכינו להבין לפי הפירושים השונים מדוע התרצן נוקט לשון זו דווקא, מה חידש למקשן, מה הביא את רש"י ותוס' לפרש באופנים שונים, ומה היתרונות בכל שיטה. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך.

הכא כחד תירוצא" כלומר עצם זה שיש תירוץ כזה לפיו אי לולב צריך אגד ילפינן לולב מסוכה, זה מספיק לתוס' כדי לדחות הגירסא. ולכא' בדיוק על זה הקשה מהר"ם, דא"כ אפשר לדחות בנקל וללכת לפי תירוצא אחרינא: מדוע עצם זה שלחד תירוצא הסוגיא בעמ' ב' לא מתיישבת זה מועיל לדחות הגירסא? ומחמת קו' זו מהר"ם הגיע להגיה בדברי התוס', ונראה שמהרש"א לא רוצה ולא צריך בהגהת מהר"ם.

אלא נלפענ"ד דמהר"ם תפס כדרך הראשונה שביארנו כיצד התוס' יפרשו את הסוגיא בעמ' ב', דהיינו שדחיית התוס' את הגירסא משפיעה כבר על המקשן, שאף הוא הבין שלא יתכן שלדעת התנא לולב צריך אגד. אך קשה לומר שהמקשן נייד מלהבין דלולב צריך אגד רק משום חד תירוצא בעמ' הקודם שסותר זאת. מה מונע ממנו לתפוס כאיך תירוצא?

לכן כתב מהר"ם שע"כ להגיה ולומר שהתוס' אכן סובר שזה התירוץ העיקרי, וזו מסקנא דסוגיא דהתם ולא סתם חד תירוצא. ולפיכך יש לתירוץ כזה מהסוגיא הקודמת השפעה על כל הסוגיא בעמ' ב', החל מהמקשן ועד התרצן.

לעומתו מהרש"א תפס כדביארנו לעיל (בהע' 2), דדחיית הגירסא בתוס' משפיעה אך ורק על התרצן. בעוד שהמקשן אכן תפס דצריך אגד - ודלא כחד תירוצא דלעיל (וש"ד למקשן למיעבד הכי). ממילא מובן שזה גופא מה שבא התרצן לחדש לו - דלולב א"צ אגד, כי את"ל צריך, אזי אין זה מסתדר לחד תירוצא! ובשלב התירוץ א"ש שהתרצן יסתפק אפי' בחד תירוצא כדחיה לדברי המקשן.

וכבר העיר ר"ש מדעסוי על דברי התוס' הללו, דלפמ"ש רש"י בדברי המקשן דכבר המקשן אסיק אדעתיה דלא ילפינן לולב מסוכה, הרי שקו' התוס' לא מתחילה כלל, שהנה הגם שלולב צריך אגד בכ"ז אין כאן תולמ"ה.

אך נראה לומר בדעת התוס', דס"ל דכבר המקשן תפס דהתנא ששנה 'אם מיעטן כשר' היינו למ"ד א"צ אגד (דאלת"ה הוי תולמ"ה, וכנ"ל ע"פ תפיסת התוס' את האב"א לעיקר), וזה גופא מה שבא להשמיענו התנא - דאין כאן תולמ"ה כיוון שלולב א"צ אגד.

ולפי"ז שיעור דברי הגמ' כך הוא: דמעטינהו אימתי? אילימא מקמיה דלאגדיה פשיטא, אלא לבתר דלאגדיה (ואשמעינן דא"צ אגד), ולבתר דנכנס יו"ט [שזו נק' הזמן למדידת היותו ראוי או דחוי, למ"ד א"צ אגד], דחוי מעיקרא הוא לעולם בתר דאגדיה אך קודם שנכנס יו"ט, וקסבר אגד הזמנה בעלמא הוא...".

ביאור: מה שמחדש התרצן למקשן הוא שהתנא ששנה אם מיעטן כשר, בא לחדש רק את הדין שלולב א"צ אגד, ואין לנסות להבין ממנו דבר לעניין דיחוי במצוות, כיוון שלא דיבר על מציאות של דיחוי, שהרי המיעוט נעשה עוד קודם נקודת הזמן של מדידת הדיחוי (קודם כניסת יו"ט).

לפי התוס', הא דנקט התרצן אגד הזמנה בעלמא זה באמת רק למ"ד לולב א"צ אגד (דלא כרש"י, על אף שגירסתם אחת!), ואעפ"כ התבטא במילים 'אגד הזמנה בעלמא' דזה שלולב א"צ אגד גם המקשן הבין בדברי התנא! אלא שהמקשן רצה להעמיס במשנה גם את הדין של דיחוי מעיקרא דלא הוי דיחוי בכונן שמיעטן לא רק אחר האגד אלא גם אחר כניסת יו"ט, וכאן חידש לו התרצן דזה אין לכלול בדברי התנא ותפוס את המועט. וזה ממש כוונתו במילותיו אגד הזמנה בעלמא ר"ל אין לנו לדון אלא לגבי האגד כי עוד לא נכנס היו"ט, ואף האגד הזה הוא רק הזמנה בעלמא^{2,3}.

² ואפשר לומר בשיטת התוס' בזוית מעט שונה: המקשן אכן תפס דהתנא סבר דלולב צריך אגד, כפי שעולה מפשט התבטאותו של המקשן (אי לבתר דלאגדיה), וכשהעלה המקשן בדעתו דמיעטן לבתר דלאגדיה היינו גם לבתר דנכנס יו"ט. לפי"ז תוס' ממש לשיטתם בעמ' הקודם, דאף למ"ד צריך אגד - נק' המבחן לעניין דיחוי היא כניסת יו"ט! ורק התרצן חידש לו דהתנא קסבר אגד הזמנה בעלמא הוא - פירוש לולב א"צ אגד. (וזה החיסרון בפירוש הזה דאם זו כוונת התרצן, מדוע לא התבטא בפירוש לולב א"צ אגד, כדהקשנו לעיל). ולפירוש זה בתוס', דחייטם הגירסא מחמת דהוי תולמ"ה הוא רק בשלב התירוץ.

ובזה סרה הערת ר"ש מדעסוי, דאפשר שאף לתוס' המקשן אסיק אדעתיה דצריך אגד, ואכתי יש לדחות את הגירסא בדברי התרצן. ואולי כך תפס מהרש"א בדעת התוס' בד"ה לעולם, ועי' הערה הבאה.

³ ואי במחלוקת סמויות עסקינן, נדמה לי שכאן טמונה מח' מהרש"א ומהר"ם. דהא לא זו בלבד שלא הוקשה למהרש"א קו' מהר"ם, אלא עוד בפשטות כותב בסו"ד "כדמסיק

על קמצא ובר-קמצא [לא] חרבה ירושלים

דביר קאץ (ד')

ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות: עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים.

הסיפור המפורסם ביותר המובא בדברי הדרשנים, כדי להמחיש את שנאת החינם ואת הקשרה לחורבן הוא "קמצא ובר-קמצא". עוד מימי הגגנת כולנו בטוחים כי אנו מכירים את המקרה המצער, בו שונאו של בר-קמצא הזמין אותו בטעות לסעודתו במקום קמצא אוהבו, ואז גירשו בבושת פנים, וכל חכמי ישראל שותקים. הדבר מוביל את בר-קמצא למסע נקמה באמצעות הבאת קרבן מהקיסר, בו הוא מטיל מום שאינו

במאמרי אני הולך לערער על אקסיומה שכבר נפוצה בכל מגזרי ישראל באשר הם. תשעה באב בפתח, וכידוע עוסקים הרבה בחטא שנאת חינם אשר הכריע את הכף והוביל לחורבן בית שני, כדברי הגמרא במסכת יומא (ט ע"ב):

מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני שלשה דברים שהיו בו: עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים... אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם.

נחשב מום עבור הגויים, ובכך, כשהיהודים מסרבים להקריבו - הקיסר מגיע למסקנה שהיהודים מרדו בו.

מקור הסיפור העצוב הוא כידוע בתלמוד הבבלי, אך כל המעיין במקורם של דברים נוכח לראות כי אנו עדים לאחד העיוותים היותר קשים שנעשו בפרשנות הגמרא והתנחלו בעם, לצערי. **הסיפור של קמצא ובר** בהרבה - **החמרה שאינה מעיקר הדין תוך התעלמות מהמציאות הביטחוניית בשטח**. וא"ת, מה הקשר?! למה לדחוף בכח נושא הלכתי-פוליטי לתוך סיפור פשוט?! שנתת חינוך נשמע הרבה יותר קשור... האמת היא שכל בר בי רב שיזנח את הפירוש המסורתי ויפתח את הגמרא עצמה, יראה כי יש **פתיחה** לסיפור וגם **סוף**, שמשום מה פחות נהוג לספר. מה עוד, שהסיפור עצמו הינו אחד **מרצף** של שלושה סיפורים, שכולם עוסקים באותו הנושא שצינתי לעיל.

וז"ל הגמרא בפתיחת המימרא:

אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב: "אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה" (משלי כד, יד)? אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים, אתרנגולא ותרנגולתא חרוב טור מלכא (הר המלך), אשקא דריספק (על שוק המרכבה) חרוב ביתר. (נה ע"ב)

וכפירוש רש"י שם: **"מפחד - דואג לראות הנוול שלא תארע תקלה בכך אם אעשה זאת"**. אפשר כבר להבחין כאן גם בעיקרון הרצף של הדוגמאות שאביאם בהמשך בקצרה כדי להוכיח את הטענה כי טעות נחלה ידינו. אך קודם לכך כדי להבין את דברי רבי יוחנן יש לקפוץ ל**סוף** הסיפור, שהוא בעצם העיקר והמטרה שלשמה הוא סופר:

...סבור רבנן לקרוביה (להקריב את הקרבן שהביא הקיסר לבר קמצא) משום שלום מלכות, אמר להו רבי זכריה בן אבוקולס, יאמרו: בעלי מומין קריבין לגבי מזבח! סבור למיקטליה, דלא ליזיל ולימא, אמר להו רבי זכריה, יאמרו: מטיל מום בקדשים יהרג! אמר רבי יוחנן: **ענוותנותו של רבי זכריה בן אבוקולס, החריבה את ביתנו, ושרפה את היכלנו, והגליטנו מארצנו**. (שם, נו ע"א)

נשים לב כי **רבי יוחנן**, הוא הפותח והחותם של הסיפור, קובע כי אשמת החורבן היתה התעלמות גדול הדור באותה תקופה בפסיקתו (שהיוותה

"גזירה שמא") מהמציאות המורכבת והמסוכנת בה היו מצויים.

"אשרי אדם מפחד תמיד" מקונן רבי יוחנן בה בעת שהוא מציג שלושה מקרים מצערים המראים את הסכנה בהיצמדות לעקרונות וזניחת ההסתכלות הרחבה, "ומקשה לבו יפול ברעה".

הסיפור השני טוען כי סיבת חורבן "הר המלך" (טור מלכא), יישוב חשוב ויוקרתו, טמונה במנהג שנהגו היהודים להוציא תרנגול ותרנגולת לכבוד חתן וכלה לסימן "שיפרו וירבו כתרנגולים". פעם אחת עברו חיל רומאים ואכלו את התרנגולים. היהודים, שזעמו על ביטול המנהג הקדוש, רצחו את הרומאים ועוררו את חמתו של הקיסר. ראוי לציין שגם כאן כמו קמצא ובר קמצא אין קשר בין "התרנגול והתרנגולת" עצמם לחורבן - הם בסך הכל **כותרת** הסיפור¹, רק התנהגות היהודים בהמשך מבלי לחשוב על התוצאות, היא שהביאה לחורבן.

הסיפור השלישי, "אשקא דריספק חרוב ביתר", אף הוא דומה. מנהג היה לשותל אילנות כשבן ובת נולדו ומשהגיע יום חתונתם הכינו מהם חופה. פעם אחת נשברה מרכבתה של בת הקיסר וכדי לתקנה כרתו את האילנות המיוחדים. היהודים אף כאן זעמו על חילול המסורת ותקפו את הרומאים... הצד השווה שבסיפורים ברור ומוכיח אף הוא על האמת מאחורי המסר שלשמו הובא הסיפור המכונה בפיו "קמצא ובר קמצא" - לא שנתת חינוך הנקודה, כי אם עיוורון לתוצאות המעשים שלנו.

לסיום, עלי לעמוד על כך שלא באתי כאן למעט בחשיבות תיקון שנתת החינוך. כמובא ברישא של המאמר מדברי הגמרא ביומא, חטא זה אכן היה החמור ביותר, והוביל אותנו הן מבחינה רוחנית והן מבחינה היסטורית (שריפת מצבורי המזון והתפלגות העם בזמן הלחימה עצמה) לחורבן בית המקדש. אבל המסר האמיתי של 'מעשה קמצא ובר קמצא' חייב אף הוא להישמע ולהילמד, שהרי נכתב ונחתם לדורות. "מכסה פשעיו לא יצליח ומודה ועזב ירוחם. אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה" (משלי כד יג-ד).

¹ ובכך יש מענה לשאלה שהפכה כעת למגוחכת: "על קמצא ובר קמצא חרבה ירושלים! - מדוע מאשימים את קמצא שלא היה מעורב כלל בכל הסיפור?!"

נחלה מבוהלת מלאכי גוטמן

כתוב בפרשה: **וּמְקַנְהָ רַב הָיָה לְבָנֵי רְאוּבֵן וְלְבָנֵי גָד עֲצוּם מְאֹד... וַיָּבֵאוּ בְנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל נְשֵׂאֵי הָעֵדוּת... הָאָרֶץ אֲשֶׁר הָפָה ה' לְפָנֵינוּ עֵדוּת יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מְקַנְהָ הוּא וְלַעֲבָדֶיךָ מְקַנְהָ: וַיֹּאמְרוּ אִם מִצְאֵנו חַן בְּעֵינֶיךָ יִתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לְאֶחָדָה..."**

משה מגיב על כך בצורה חריפה ביותר: **"הֲאֵחֵיכֶם יָבִאוּ לְמַלְחָמָה וְאַתֶּם תִּשְׁבּוּ פֹה: וְלָמָּה תִּנְיִאוּן אֶת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַבְדְּךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם ה': פֹּה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּשַׁלְחֵי אֹתָם מִקְדָּשׁ בְּרַנֵּעַ לְרֵאוּת אֶת הָאָרֶץ... וְהִנֵּה קִמַּתֶּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תְּרַבּוּת אֲנָשִׁים חֲטָאִים לְסָפוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף ה' אֶל יִשְׂרָאֵל..."**

יש להקשות על כך: א. מניין היה לבני גד ולבני ראובן מקנה כזה גדול? ב. מדוע משה כעס עליהם? הרי השטח הזה באמת התאים להם, ואם

משום שהוא בעבר הירדן, הרי בכל מקרה הוא היה צריך להתחלק בין השבטים!

אם נדייק בפסוקים נראה שפרשייה זו פותחת במילה "ומקנה" עם ו' החיבור וזה רומז שיש קשר למה שכתוב לפני כן, וא"כ אפשר לומר שהמקנה הרב הגיע לבני גד וראובן מהמלחמה במדין. וכך אכן כתוב במדרש רבה: "תדע לך כשביקש שיעשירו בני ראובן ובני גד הפיל את המדינים לפני ישראל כדי שיעשירו בני גד ובני ראובן, מה כתיב למעלה וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת נְשֵׂי מְדִיָּן וְאֶת טַפָּם וְאִח"כ וּמְקַנְהָ רַב".

אך לכאורה קשה על כך שהרי כתוב לפני כן שכל הבהמות התחלקו בשווה בין כולם, וא"כ איך יתכן שבני גד ובני ראובן קיבלו יותר מהאחרים?

¹ ואף אם נאמר שהקפדתו הייתה על כך שהם לא רצו להשתתף במלחמה, מ"מ מצינו במדרשים שאפילו שהם בסוף הסכימו להיכנס ולהילחם היה פגם בכך שהם לקחו את אותה נחלה.

שנים קודם לשאר השבטים⁴. ונמצאנו למדים שכיון שבני גד ובני ראובן קיבלו נחלתם בקלות ובמהירות לכן לא הייתה בה ברכה.

הרלב"ג בפירושו לספר משלי מבאר את כל הפסוקים כמשל על ענייני החוכמה, וכך הוא כותב בפירושו לפס' זה: "נחלה מבהלת - הנה הצלחת הנחלה היא נבהלת בראשונה כי היא באה לאדם תכף ובזולת עמל ולזה תמצא כי אחריתה לא תבורך כי מפני שלא עמל בה הירש לא תיקר בעיניו ולא ישתדל מאד לשמרה ובה האופן ישחית נחלתו בקלות וזה דבר מפורסם מאד מענין הירושה והנחלה והנה העיר בזה כי הקנינים מהחכמה אשר יעמול האדם יותר בהשגתם הם יותר יקרים מהמושכלות אשר יגיעו בקלות וההצלחה המגיעת מהם היא יותר עצומה ואשר ירצו להשיג ההשגות בזולת עמל וחקירה ושקידה הנה אחריתה לא תבורך כי זה יהיה סבה אל שישתבשו בהשגותיהם ולא יקנו מהם הצלחה כי אם הפכה".

מדבריו של הרלב"ג לנו לומדים שיש לעמול מאוד בלימוד התורה, והעמל הוא להתאמץ להבין את הדברים לבד ללא שימוש בספרי ביאורים וקיצורים, וכן ללמוד את הדברים בעיון כדי להגיע להבנה הטובה ביותר, ומי שעושה כך מובטח לו שיצליח בלימודו והוא לא יאבד ממנו בקלות.

⁴ וראב"ע שם פירש שהכתיב "מבחלת" הוא משום שנחלה כזאת (שלפירושו שם מדובר בנחלה גזולה) היא נמאסת ונגעלת מלשון "בחילה".

אך נראה שהתשובה לכך טמונה בפסוק "אנשי הצבא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ" וכן נאמר לפני כן "וַיְהִי הַמִּלְחָמָה יָתֵר הַבָּז אֲשֶׁר בָּזְזוּ עִם הַצָּבָא". ומכאן אנו לומדים שרק את הבהמות חילקו בשוה אך את התכשיטים ושאר המטלטלין אנשי הצבא בזזו לעצמם. ובהמשך הפרשה רש"י כותב שבני גד וראובן היו מהגיבורים של ישראל, וא"כ בודאי הם הרויחו הרבה שלל וע"י זה הם קנו את כל הבהמות מעם ישראל³. עכשיו מובנת תגובתו של משה שרואה את רצונם הגדול להיות בעלי מקנה ומבין שתאותם גרמה להם לרצות להישאר באותו שטח לצורך מקניהם.

במדרש רבה בסוף הפרשה כתוב: "אמר להם הקדוש ברוך הוא אתם חיבתם את מקניכם יותר מן הנפשות חייכם אין בו ברכה עליהם נאמר: נַחֲלָה מְבַהֶלֶת בְּרִאשֹׁנָה וְאַחֲרֵיתָהּ לֹא תְבָרֵךְ (משלי כ"א)". כלומר, כיון שהם קיבלו את נחלתם במהירות ובהלה לפי כולם - אחריתה של אותה נחלה לא תבורך ולכן הם גלו לפני כולם. והבעל הטורים על הפרשה כותב שהכתיב של המילה "מבהלת" הוא "מבחלת" משום שהם גלו ח'²

² ולכאורה מכח שקושיא זו מוכח שהמקנה היה להם גם לפני המלחמה ולכן רש"י בפרשת בהעלותך הביא מכאן ראיה שהיה לעם ישראל בשר ותלונתם בעניין זה הייתה לשוא.

³ וכך נראה מדברי האור החיים שכותב: "וטעם שהיה להם יותר מכל השבטים להיות שהיו גבורי כח בזזו אנשי הצבא חלק מרובה מכל השבטים" (וודאי אינו מתכוין לבהמות שהרי הם התחלקו בשווה, אלא על כרחך כנ"ל).

ושבו בנים לגבולם | קינה במלאת י"ג שנה לגירוש חבל קטיף יעב"ץ

הסירה הצאת

מעולל ועד נער מיילל, ועד איש העומד להתפלל.

מבחורה ואשה בגיל הגבורה, ואתן יחדיו אשה הרה.

לפנות למרות כל התחינות, ולשאלת רבים כלל לא לענות.

לגרש בלב אטום וחרש, ולא לשייר שם אף ענף ושורש.

גורשו ובלא סיבה נענשו, ובקושי לקחת את רכושם הורשו.

גואלנו! הביטה אל דמעותינו, ואל תחשה נא לאויבינו.

בהם עשה משפט ראוי להם, והענישם בלא לרחם עליהם.

במהרה בנה לנו בית הבחירה, וידעו כולם מי בעל הבירה.

ויענה העונה לכל פונה: בני! במהרה אסיר כל מענה,

ואלו שאת חמתי העלו, כבר באו על עונשם וכלו.

לאויבים הלא המה הערבים, אעניש על מה שהם חבים.

לכן, הסירו את דמעותיכם, כי קרובה מאד ישועתכם.

מהרה ישובו לשם בשירה, ותפרח הארץ הדוויה והשבורה.

מולם יעמדו אז ויאמרו כולם: אכן, שבו בנים לגבולם.

ויהי קול זעקה בכי ונהי, ודמעה בכל עין ועין תהי.

ויללה נהייתה בכל קהילה, על כנסת ישראל האומללה.

שמענו, איך שודד נוונו, וחרבה לה נחלת אחינו.

שממו נאות מדבר והושמו, בעוונותינו כי רבו ועצמו.

בחורבנה אשא תפילה וקינה, שתעלה לפני שוכן מעונה.

בתינו לנכרים ואויבים נתנו, נהפכה לזרים נחלתנו.

ואומר ליוצר נשמתי בקול מר, אנא א-לי עמוד על המשמר,

ונקמה תעשה בהם בחמה, באלו שהפכו ארצך לשממה.

ברשעים, שפינו חפים מפשעים, ולזעקתם לא היו שועים.

באויבים, שגזלו את ארץ העלובים, ועתה משם לנו אורבים.

נאנחו ויחד כולם לארץ שחו, ובתמיהה זה לזה שחו.

נעדרה חכמת חכמים ונסתרה, ולכן יעצו כזו עצה נבערה.

יחריבו ולתחנוניהם לא יקשיבו, ואף לבקשתם לא יאבו.

ישכנום בקרוואן קטן וצנום, ועוד יאמרו שלטובתם פנום.

- א. לא, כג: "כל דבר אשר יבא באש, תימה, מפני מה לא נצטוו ישראל על גיעולי עכו"ם במלחמת סיחון ועוג כמו במלחמת מדין". (דעת זקנים)
- ב. לא, נ: רש"י: "וכומו. דפוס של בית הרחם, לכפר על הרהור הלב של בנות מדין". והקשה בשפ"ח, שהרי יש היתר של יפת תואר א"כ איזה צורך יש לכפר על כך?
- ג. לב, יב: "בלתי כלב בן יפונה וגו'. תימה, והלא יאיר בן מנשה נכנס לארץ, כדדרשינן בסנהדרין ויכו מהם אנשי העי כשלשים וששה איש זה יאיר בן מנשה שהיה שקול כרובה של סנהדרין, וזה היה לאחר מעשה דעכן". (דעת זקנים)
- ד. לב, כג: "ואם לא תעשון כן הנה חטאתם. קשה לא היה לו לומר אלא ואם לא תעשון כן לא תהיה הארץ הזאת לכם". (אור החיים)
- ה. לג, ה: "ויסעו וגו' ויחנו בסוכות. קשה הלא כבר אמר ויסעו בני ישראל מרעמסס וגו' ולא היה צריך לומר אלא ויחנו בסוכות". (שם)

שמעתי פעם משפט אמיתי מיהודי יקר ששמו ירון תאנה: "אתה יודע מה נתת, אתה לא יודע מה האחר קיבל". הוי אומר: אתה יודע מה נתת, מה אמרת, מה עשית. אבל לעולם לא תדע כיצד ועד כמה זה השפיע על האחר שקיבל ממך.

כעת בעומדי כפסע לפני סיום שהותי בישיבה לאחר תקופה של עשר שנים, רציתי לומר תודה עצומה לישיבה: לראשיה, למנהליה, לעובדיה ואף לתלמידיה. הישיבה נתנה לנו המון בגשמיות וברוחניות, לי ככל אחד אחר, אך היא אינה יודעת ואינה מבינה מה אני קיבלתי. קיבלתי הרבה יותר ממה שהישיבה נתנה. מבחינתי, להיות אברך, לסיים את מבחני הרבנות (ב"ה ביום חמישי מבחן אחרון) זהו דבר עצום, שאפילו לא היה ב'הוה' אמינא' שלי. גם אם מישהו יטען: 'סה"כ רבנות', ונכון שלא יצאתי ת"ח עצום - אך מבחינתי זה דבר גדול מאוד, וביחס למרחק שעברתי זהו הישג עצום.

על כן רציתי לבוא בשבח והודיה, בראש ובראשונה לקב"ה על כל אשר גמלני מעודי ועד היום הזה וזיכני ללמוד במקום תורה כה נפלא. תודה גדולה לנשיא הישיבה הרב גרינברג ולראש הכולל הרב טובי, שהיו משמעותיים מאוד מבחינתי במשך השנים, וכן לראשי הישיבה ולרבניה, כל אחד כפי כבודו ומעלתו. לעובדי המטבח, המזכירות והמשק, לחברים ולתלמידים ולכל מי שתרום עוד נגיעה בהתקדמות בעבודת ה'.

לסיום, נודה ל'בעל האכסניה' - לעלון אשכולות ולעורכו, ונסיים בתקווה שבמהרה בימינו יבוא גואל צדק ונקיים את תשעה באב בביהמ"ק בשמחה ובקדושה.

התודה והברכה

לר' יעקב אביעד דואני הי"ו
על עבודתו המסורה במערכת 'אשכולות'
במשך כשלוש שנים (תשע"ו-תשע"ח).

"בָּרַךְ ה' חֵילו וּפְעָל יָדָיו תִּרְצָה", "יְשַׁלֵּם ה' פְּעָלָךְ וְתֵהי מְשֹׁפְרָתְךָ שְׁלָמָה",
"וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ", אכ"ר.

לבה"ח יאיר אטינגר הי"ו
על פעלו במשך השנה האחרונה במערכת 'אשכולות',
ובפרט בשכתוב שיעורי רה"י בדיני ממונות במדור 'מילי דנזיקין'. ישר כח!

המערכת

מערכת אשכולות

מאחלת 'בין הזמנים'
פורה ומוצלח
לכל תלמידי, אברכי ורבני הישיבה

"יְקוּי ה' יַחְלִיפוּ כַחַ

יַעֲלוּ אֶבֶר כְּנִשְׂרִים"

יה"ר שנזכה

לגאולה השלמה במהרה!

לתלמיד, קשר בל יינתק, קשר של חיים. מסרים אלו שנטמעו בלבבות הרכים היוו בסיס לכניסה לעולמה של תורה. הם יצרו בנו את התשוקה והמסירות ללימוד ולישיבה.

הקשר בין רב ותלמיד הוא קשר דו-צדדי המחייב את שני הצדדים. הרב, הופך מעתה להיות האב הרוחני של התלמיד - "תלמידים הרי הם כבנים". על הרב לראות בכל תלמיד ותלמיד את בבת עינו, כבנו חביבו העומד אל מול עינו, לדאוג ולהיות מעורה בענייניו האישיים. על התלמיד לראות את הישיבה כביתו ממש. רק מי שנטועה בו ההבנה הזאת, שהישיבה היא ביתו, יש בו היכולת והרצון לתרום ולרומם את קרנה של הישיבה. דבר זה, הוא ערך שנדרש מכל תלמיד ותלמיד, בבחינת "אל תשאל את עצמך מה כרם ביבנה יכולה לעשות בשבילך, שאל מה אתה יכול לעשות לכרם ביבנה".

נשיא הישיבה, מו"ר הרב גרינברג שליט"א, דרש תמיד מאתנו ליצור את גאוות היחידה. להבין שבלומדנו בכרם ביבנה יש בנו מיוחדות שאינה קיימת במקום אחר. למידה בלי 'גימיקים', עם היחס הנכון בין העיון למחשבה, כפי ששמענו רבות מפי רה"י, הרב סרף שליט"א את דברי חז"ל עה"פ "לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי" (משלי ט, ה) - לחם אלו ההלכות ויין אלו אגדות. כשם שהלחם הוא עיקר אכילתו של האדם, כך בלימוד התורה - העיקר הוא התלמוד וההלכה, והאגדה היא כיון המטעים את הסעודה.

בראשית פרשת מסעי, התורה מונה את כל המקומות שבהם היו עם ישראל ביציאתם ממצרים. המתבונן בפסוקים ימצא שכל מקום שבו אירע מאורע מסוים, התורה ציינה זאת. כדוגמה, כשבאו ל'אילים' התורה מתארת את עניות המים והתמרים שהיו שם, ב'רפידים' היא כותבת שלא היו לעם מים לשתות. אולם כשהתורה מגיעה לספר על מדבר סיני היא אינה מציינת את המאורע המרכזי ביותר שקרה לעם ישראל - קבלת התורה. שאלה זו נשאלה ע"י הרב דב אליעזרוב זצ"ל, מי שהיה לראש הכולל הראשון בכרם ביבנה.

הרב אליעזרוב תירץ, שהתורה ציינה רק אירועים שצריך להזכיר, שאירעו בעבר ויש בהם לקח לדורות. אבל קבלת התורה אינה מאורע חד-פעמי שהתרחש במדבר סיני ויש להזכיר לנו אותו, אלא הוא אירוע שנחקק לנצח נצחים, ובכל רגע שאנו עוסקים בתורה, אנו חווים מחדש את קבלת התורה, כמו שדרשו חז"ל "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים".

אע"פ שנשמותינו היו במעמד הר סיני, גופנו הגשמי לא היה שם, ואת קבלת התורה בהר סיני בפן הפיזי לא חוונו. אפשר לומר שקבלת התורה הפיזית שלנו היא בכניסתנו לישיבה. הקולות, הברקים, האש והעשן, מתבטאים בהיכל בית המדרש, ברעש הלומדים, בברע'ן, בריחא דאורייתא שממלא את החלל. כפי ששמעתי מפי רה"י הרב פרידמן שליט"א, שרה"י זצ"ל היה אומר: "לישיבה לא באים לחמש שנים. לישיבה באים לכל החיים!". המציאות של הישיבה אינה תקופה חד-פעמית שחלפה ואיננה, אלא אירוע דומיננטי שהשפעתו עצומה לכל מערכת החיים של האדם. "בחור ישיבה", הוא תואר נרכש שמלווה את האדם גם כאשר הוא יוצא לחיי המעשה.

בצאתי מן הקודש, יש לי חובה וזכות להודות ולהוקיר טובה לכל רבותינו שבכרם ביבנה, שמהם ינקתי את תורת. תודה מיוחדת לאלו אשר לזכותם עומדת שנה זו האחרונה. למו"ר עט"ר הרה"ג בנימין בארי שליט"א, על שקירבני קרבה יתרה, ושבזכותו, בהשפעתו ובעידודו חבשתי את ספסלי בית המדרש גם בשנה האחרונה. כמו כן, למו"ר הרב זכריה טובי שליט"א, אשר קרא עלי את דברי חז"ל "או חברותא או מיתותא", לא חסך מזמנו היקר עבורי והשקיע בי יום-יום בלימוד מסכת שבת בתוספת נופך והרחבת אופקים.

כרם ביבנה - מקום הורתי ולידתי, ביתי הרוחני. אני נפרד לשלום וכבר מתגעגע. בחיל ורעד, בהודאה על העבר ותפילה על העתיד, אני יוצא מהמקום הקדוש הזה. מקום שהיווה מרכז חיי בשבע השנים האחרונות. ובלבי נימה חרשית של תפילה "ואהבתך אל תסיר ממנו לעולמים".

איך נפרדים ממקור החיות הרוחנית של אדם? האמת, שאיני יודע. קשה לצמצם למילים ספורות, את הרגשות ואת הסערה המתחוללת בקרבי. שבע שנים רצופות של זיקה וקשר עמוק להיכל בית המדרש, לרעש הלומדים, לדמויות הנשגבות שהלכו ומהלכים בקרבנו, להתעורר לבוקר בידיעה שאתה עוסק במשך יום שלם ב"חיי עולם".

פטור בלא כלום אי אפשר. אשר על כן אנסה לשזור את הרגש לדברים שבכתב.

סופה של פרשת מסעי, עוסק בחלוקת ששת ערי המקלט בין עבר הירדן המזרחי לעבר הירדן המערבי. רש"י על התורה, ע"פ הגמרא במסכת מכות מבאר את החלוקה, וז"ל:

אע"פ שבארץ כנען תשעה שבטים וכאן אינן אלא שניים וחצי השווה מניין ערי המקלט שלהם, משום דבגלעד נפיש רוצחים. דכתיב "גלעד קריית פועלי און עקובה מדם".

ולכאורה דברי רש"י טעונים ביאור; מה פשר הקביעה "שבגלעד נפיש רוצחים" - וכי נטלה מהם הבחירה החופשית?

כדי לבאר דברים אלו נצטרך להקדים ולהתבונן באחריות הכהן הגדול. התורה אומרת לנו שרוצח בשגגה נמצא בעיר המקלט עד מותו של הכהן הגדול [הגמרא מספרת שאמותיהם של הכהנים הגדולים היו שולחות דורונות ומתנות לגולים לערי המקלט כדי שיתפללו על בניהם שיחיו, ושלא יתפללו ח"ו שימותו].

התשובה הפשוטה לאחריות הכהן היא - מצד שהוא המנהיג התורני של עם ישראל, לכן עליו האחריות על מעשי העם. לכן, אם ישנו קלקול בעם - זוהי אשמתו. ריבוי הרוצחים היא אחריות הכהן - המנהיג הרוחני.

אולם ישנה תשובה גם ברובד עמוק יותר: רצח הוא הפך מידת הכהונה. אחד העמודים שעליהם עומדת הכהונה הוא השלום. כמאמר חז"ל במסכת אבות "הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום רודף שלום". כמו כן, הכהנים מברכים כל יום את עם ישראל "וישם לך שלום". גדול הוא השלום שיוצר חיבור בין כלל ישראל והופך אותם לגוף אחד.

רצח הוא הניגוד למידת השלום ומהווה פגימה באחדות בעם ישראל בין אם זה בשוגג ובין אם זה במזיד.

עבר הירדן המזרחי מנותק מארץ ישראל ומרוחק ממנה. לכן השפעת הכהן הגדול פחותה אצלם מהשפעתו על יושבי ארץ ישראל, וממילא רוח השלום והאחדות חסרה. מעתה מובן מדוע "בגלעד נפיש רוצחים"; אין זו קביעה חסרת טעם, אלא **תוצאה** של ריחוק ממקור ההשפעה.

ביסודם של דברים נמצא, שההתרחקות ממקור התורה ממקור האור מעמידה אותנו להיות יותר חשופים. ומנגד, הקרבה אליהם מגינה עלינו מכל השפעה רעה.

מקובל בעולם הישיבות לכנות את הישיבה כ"תיבת נח", מקום חיים המנותק מכל השפעה חיצונית. הישיבה מגינה עלינו מהעולם שבחוץ, ממרוץ החיים העוסק בחיי שעה. היא מחדירה לנו את מהות ההתעסקות בדברי א-להים חיים, בחיי העולם שנטע בתוכנו.

יהיה זה סימבולי, לסיים את השהות בישיבה עם פרשת השבוע עם פרשת ערי המקלט. בימי הראשונים בישיבה, בשבוע הראשון של הזמן, קיבלתי שני מסרים ששניהם הועברו מדברי הרמב"ם (פ"ז מהל' רוצח ושמירת הנפש ה"א): "תלמיד שגלה לערי מקלט - מגלין רבו עמו. שנאמר 'וחי', עשה לו כדי שיחיה. **וחיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד כמיתה חשובין**". ממשיך הרמב"ם: "ורב שגלה מגלין ישיבתו עמו".

וזכרוננו ששאלו, שהדבר אינו מובן; וכי הרב אינו לומד ב'בין הזמנים' בשלמא התלמיד צריך רב שילמדו תורה, אבל מדוע הרב צריך את התלמיד, הרי יש ביכולתו ללמוד לבד? והתשובה: אכן, רב בלי תלמידים - הלימוד שלו אינו אותו לימוד. התלמידים הם אלו אשר נותנים את המרץ ואת החיות, ההתחדשות בתורה.

שני ערכים השזורים זה בזה. הראשון הוא ערכה של התורה, שאין מציאות של חיים בלי תורה. השני, על הקשר המיוחד שיש בין רב